

Lamija Hadžiosmanović i Salih Trako

TESAVVUFSKA POEZIJA ARIFA HIKMET-BEGA STOČEVIĆA

Rezime

Arif Hikmet-beg Stočević Rizvanbegović, u Turskoj poznat kao Hersekli Arif Hikmet, spada u posljednje pjesnike divanske poezije. Bio je koliko pjesnik toliko i filozof, publicista, pravnik, reformator; britke i izoštrene misli, dubokouman i snažnog duha. Djelujući na razmeđu dva stoljeća, u dramatičnom dobu nadiranja modernih evropskih stremljenja, u svom je poetskom djelu sjedinio naslijeđenu duhovnu tradiciju ali i mnogo novoga, čime se svrstava u neoklasike. U Arif Hikmet-begovom Divanu posebno mjesto zauzimaju lirsko-tesavvufski stihovi, koji se odlikuju ritmičnom melodičnošću i transcendentalnim idealima, a takve primjere nalazimo u bošnjačkoj književnosti još od 15. stoljeća. Iako sadrži i Munadžat, Tevhid, Nat, Tezarru, kaside, musaddese i gazele ipak u pojedinim pjesmama Hikmet-begov Divan ima određenih odstupanja od klasične divanske forme

Arif Hikmet-beg Stočević Rizvanbegović (Stolac 1839 – Istanbul 1903), u Turskoj poznat kao Hersekli Arif Hikmet, spada u posljednje divanske pjesnike. Arif Hikmet-beg je bio koliko pjesnik toliko i filozof, publicista, pravnik, reformator, pa ne čudi da duboka misaonost vlada njegovim stihom. Britke i brilijantno izoštrene misli, dubokouman,

*Allahu moj, iz ništa vrijeme si stvorio
 To čega nije bilo, da bude i da kruži Ti si učinio
 Suprotnost mjerom mudrosti Ti si sazdao
 Savršenu moć svoju Ti si pokazao
 Kome je ljubav prema Tebi postala prijatelj
 Njemu si ovaj svijet tuđincem učinio*

Pa u istoj pjesmi nastavlja:

*Dervišu, kakva je Tvoja nagrada kad bi znao
 Oprost od grijeha bi tražio i molio
 Ti svijet zamišljaš onako kako ga ti vidiš
 Onoga ko ga drukčijim gleda nevjernikom smatraš*

Ovo se osjeća posebno u trenucima kad je ozlojeđen, srdit, nevoljan zbog nepravdi nanesenih narodu, koje je i sam često doživljavao. To nerijetko kazuje pjesmom koju u jednom hipu sroči. Posebno ga je boljelo nepravedno sudstvo, protiv čega je često dizao glas i zbog toga trpio, jer je kao sudija tražio da se ispitaju sve okolnosti zbog kojih je izvršen zločin. Tada bi glasno ponavljao stihove:

*Ponekog uniženog pod tminom zla ostavljaš
 A ponekog opet da svjetla nadvisuje činiš.*

Veoma je upečatljiv dio poezije posvećen *Ehli bejtu*: Vjerovjesniku Muhammedu, s.a.v., i njegovoj bližoj obitelji. Uvijek je isticao kao primjer uzornog života posljednjeg Božijeg Poslanika, s.a.v., i naglašavao da ga treba proučavati i njegove pouke slijediti. Kada bi govorio o Poslaniku, obično bi izgovarao hadis. “*Samo su dvije osobe kojima je dozvoljeno da zavide: ona kojoj je Allah dao bogatstvo i koja ima hrabrosti da ga potroši za Istinu, i ona kojoj je dao mudrost, koju primjenjuje na ljude i uči ih mudrosti.*”

S obzirom na to da ove pjesme ne spadaju u zadatu temu, o njima nećemo govoriti.

Simbolima kao što su rubin-usne, nar-obrazi, solufi, mladež, trepavice i slično, pjesnik govori o Svevišnjem. Ideal svakog pjesnika sufije je *Sjedinjenje*. Međutim, to je najviši stupanj i tako nešto je teško postići. Stoga pjesnik “prazni” svoju energiju koristeći upravo ove simbole, da bi izrazio najgorljiviju želju.

(Iz gazela)

*Reci: “On je Allah” – Jedini!
Allah je utočište svakom!
Nije rodio i rođen nije
I niko Mu ravan nije*¹³

To, uprošćeno rečeno, znači, misliti samo na Boga, kuda god hodiš i ma gdje da budeš.

A hazreti Mevlana Dželaluddin veli: “Odbacio sam dvojnost, vidjeh da su dva svijeta jedno: Samo Jednoga tražim, samo Jednoga znam, samo Jednoga vidim, samo Jednoga zovem”¹⁴.

A naš pjesnik u zanosu uzvikuje:

*Ko razmišlja o Sjedinjenju, a ne očekuje tugu
Među pravim ašicima izaziva porugu.*

Ili:

*Potvrdu o dokazu Jednosti ogledalo osvjetljava
Pa šta, ako bi se učeni ponosio darom spoznaja*

Pjesnik izgara u želji, pa mu se ponekad čini da je stigao do “cilja”, da bi odmah to u drugoj pjesmi opovrgao. Hikmet bi više od svega htio da mu izreka “*Al ma’rifu sirri*” (spoznaja je moja tajna) postane ideja vodilja

¹³ Kur’an, CXII.

¹⁴ Eva de Vitray Meyerovitch, nav. djelo, str. 251.

*Svjetlo u moje uho, svjetlo u moj vid
 Svjetlo u moju kosu,
 Svjetlo u moju kožu, svjetlo u moje tijelo,
 Svjetlo u moju krv,
 Svjetlo u moje kosti, svjetlo ispred mene, svjetlo iza mene
 Svjetlo nad mene, svjetlo ispod mene
 Svjetlo ispred mene,
 Svjetlo zdesna i svjetlo slijeva*

Ako putevi nisu osvijetljeni, čovjek tumara, ako duša nema svjetlosti, kao i da ne postoji, ako u srcu nema svjetla, nema ni Istinitog. Svjetlo je putokaz kuda da se krene, kako da se ide. Bez svjetlosti na srce pada patina koju je teško skinuti; ako je Svevišnji podario čovjeku Jednost dušom spoznati i tek se tada mogu nadati.

Svjetlost izbija iz Božije knjige i to je riječ Istine. I Arif Hikmet-beg nerijetko pjeva o Svjetlosti:

*Ti, što Ti je svjetlo odraz znakova Ljubavi
 S Tvojim aškom postaju vidljivi znaci Ljubavi.*

U jednom stihu svog drugog gazela kaže:

*Pa šta, ako bi ove noći mjesečina zasjala
 Jer svjetlo Tvoga lica ružičnjak ove noći obasjava.*

To Arif Hikmet-beg izražava svježom i raskošnom misli i snažnim izrazom.

Pjesnik je proučavao svoje prethodnike, divanske pjesnike, a posebno je cijenio Nailija¹⁵, majstora stiha ovoga žanra i duboke prodorne riječi. Mnoge poete njegovog i kasnijih vremena pokušavali su da ga imitiraju. Književni historičari tvrde da je među njima bio i naš pjesnik, ali sigurno

¹⁵ *Naili* (1613-1698). Pravo ime mu je Mustafa Čelebi. Radio je u dvorskoj kancelariji. Izvjesno vrijeme živio je u Edirne i učestvovao u boju 1655. godine. Bio je veoma poznat divanski pjesnik, snažnog talenta i majstor poetske riječi. Ostavio je iza sebe *Divan*, koji je štampan 1970. godine.

